

Elsa Joubert

Reservetijd

Over heel oud worden

NOORDBOEK

Deze uitgave kwam mede tot stand met steun van

vanEwijk
STIGTING
FOUNDATION

pen
AFRIKAANS
TER WILLE VAN DIE AFRIKAANSE WOORDKUN

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2017 Elsa Joubert

Oorspronkelijke titel: *Spertyd*

Oorspronkelijke uitgave: Tafelberg, Kaapstad, 2017

© 2024 Nederlandse vertaling Rob van der Veer | uitgeverij Noordboek
vertaald en van een nawoord voorzien door Rob van der Veer

Het citaat van W.G. Sebald op blz. 140 is afkomstig uit *Logies in een landhuis* en werd vertaald door Ria van Hengel.

Omslagontwerp: Julien Hoekstra

Boekverzorging: Elgraphic

Druk: Wilco, Amersfoort

Omslagbeeld: Natalie Gabriel

ISBN 978 94 6471 103 5

NUR 320

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van uitgeverij Noordboek, postbus 234, 8400 AE Gorredijk, Nederland – info@Noordboek.nl.

Noordboek is onderdeel van
20 leafdesdichten en in liet fan wanhoop bv

www.noordboek.nl

*Voor iedereen die ons bijstaat op onze oude dag en
die hem leefbaar maakt: familie, vrienden, dokters,
verpleegsters, verzorgers*

Inhoud

1	Doodlopende straat	9
2	Hobbels op de weg	46
3	Een kamp opslaan	61
4	Stranddienst	75
5	Medewandelaars	83
6	Nieuws	100
7	Er overlijdt een schoonzus	105
8	Hebben we nog een identiteit?	121
9	Op weg naar de negentig	133
10	Een weg uit de ellende	151
11	Schimmenwereld	157
12	Vier negentigjarigen eten samen	172
13	'Gezegende' hoge ouderdom?	178
14	Stilte	194
15	Stofdeeltje	207
	Woord van dank	215
	Kort nawoord van de vertaler	217
	Verklarende woordenlijst	221

Doodlopende straat

Ze zeggen dat je in je wortels terugzakt wanneer de winden van de tijd je lichaam en je geest krom beginnen te trekken. De vernauwing die de tijd teweegbrengt. De verminderde beweeglijkheid. Verstarring van de geest. Het laten varen van de oude, vertrouwde normen. Bijna zeg ik het laten varen van dromen.

Op lichamelijk vlak: de bewegingsbeperking die chronisch defecte ledematen je bezorgen. Een onbekend pad bewandelen is vragen om moeilijkheden. Een stoel in de zitkamer van een vreemde is een confrontatie. Een rit in de auto van een vreemdeling is een drama. Een afslag van de geasfalteerde weg naar een onverharde weg is een catastrofe. Zelf chaufferen, een eigen auto, is een herinnering die allang achter de einder is weggezakt. En de trillingen, de vibratie waarvan een versnellend vliegtuig je hele gebeente doordringt – ik kan ze niet meer aan. Mijn laatste vlucht van Johannesburg naar Kaapstad heb ik de hele reis staande overleefd.

De enige weg die met minimale angst kan worden aangepakt is de weg naar het verleden.

Ik heb die weg al twee keer genomen, maar er is nog heel wat blijven liggen.

Het arme oude Paarl, nog maar een keer.

Nee. Niet het 'arme, oude' Paarl. Geboorteplaats. Stad die in mijn herinnering qua helderheid, omvang, detail en kleur en emotioneel houvast elke stad overtroeft waarin ik later heb gewoond en die als een soort schimmel aan het hele canvas van mijn geheugen kleeft. Mijn moeder is zevenennegentig geworden. In Paarl. De verbintenis van bijna een eeuw. Nu alle andere steden die ik heb leren kennen – in Afrika, Europa, Noord- en Zuid-Amerika, het Nabije en Verre Oosten – in mijn geheugen aan het verleppe zijn, begint Paarl als een dier dat heeft overwinterd te ontwaken en de boventoon te voeren.

Groen stokje met het dunne, vochtige, witte wondje op de plek waar het takje van de bast is gescheurd; natte, zwarte aarde dat het stokje laat groeien; klein, donker watertje dat in het grondgaatje begint te blinken. Bips op de grond, kou die door de natte broek opstijgt, armen die optillen en weghalen: 'Hou op met dat geklieder.' Maar het water dat uit het moddergaatje opwelt, dát vergeet je nooit.

Lenie op de treetjes van haar kamer in de winterzon, alles wat het grote, hoekige huis ooit aan winterzon krijgt, bezig haar haren uit te borstelen. Zodat de haren, in een afro, zoals ik het tegenwoordig leer noemen, rond haar hoofd uitstaan. Maar in haar doodskist, in de zitkamer van het huis van haar nichtje op de Rug, waarheen ze in de jaren vijftig gedwongen waren te verhuizen, lag ze zo klein en veraf op het witte satijn, als een bezoerstertje uit een andere, verre wereld, dat ik niet wilde geloven dat zij het was... De haartjes als een plat kapje om haar hoofd. De witgewerkte handen op de borst. Wat schrok ik altijd als ik de binnenkant van de handen van onze bedienden zag, ingang naar een wereld die opeens voor me opdoemde, verschrikkelijk, angstwekkend, een wereld waarin ik pardoes werd ingedompeld, een wereld waar alles wat is, niet meer is. Ik begon te gillen. Mijn moeder kwam me wegsleu-

ren. Wat moet je toch altijd in de bediendekamer? Lenie, laat je niet zo door haar lastigvallen. Ze valt me niet lastig, mevrouw.

De witte binnenkant van de handen van bruine mensen.

Er waren vier stellen dragers voor haar kist. Om de beurt. Eerst van de zitkamer het huis uit naar de wachtende lijkwagen. Daarna kwamen er andere handen, die de glimmende hengsels, nog warm van de vorige dragers, beetpakten en de kist met enig gebonk uit de lijkwagen trokken en naar het hek van de begraafplaats droegen. Waar het grove pad een bocht maakte namen weer andere handen het over, en zij deponeerden de kist langzaam en met zorg op de groene banden die naar de eeuwigheid leidden. Daarna gingen ze een paar stappen naar achteren, de hoed in de hand, met gebogen hoofd, tener gebouwde mannen met fijne gelaatstrekken.

In zijn reisboek *In Search of South Africa* schreef H.W. Morton: 'In Paarl zie je veel mannen met een Frans gezicht, ofschoon ze geen Frans spreken. Ze zijn donker van huid, klein van gestalte.' Wij dachten dat hij het over mensen als mijn vader had, maar nu weet ik dat hij het over hen had, bruine mensen, ook afstammelingen van de Franse Hugonoten. En wij zagen dat destijds over het hoofd.

We zongen 'Veilig in Jezus' armen, zacht aan zijn hart gedrukt...' Waar kwamen mijn tranen vandaan? Het kleine gezicht en het stokoude lichaampje zakten naar beneden, er werd aarde op de kist gegooid. Ik voelde weer de angst die me in zijn greep kreeg toen ik een kind van acht was: Was het nodig dat al die zware, vochtige, rode aarde zo onverbiddelijk op haar neergestort werd? Hier op de heuvel waren heus geen hyena's die haar zouden opgraven. Ik wist dat die zware vochtige aarde, zwarte kleigrond van de vallei, ook op mij neergestort ging worden. Dat wist ik al sinds ik mijn achtste. Misschien waren mijn tranen wel niet voor Lenie.

Mijn bejaardencomplex is een vijf verdiepingen hoog gebouw van rode baksteen. Aan de voorkant is een rij garages naast de ingang, en achter de garages, maar op lager terrein, nog meer garages. Want we komen allemaal hierheen, blijmoedig, met onze auto.

We wonen in appartementen van verschillende grootte die aan de westelijke kant uitkijken op de Leeuwenkop, of in het oosten op het ziekenhuis en op de Tafelbaai. We wonen in een kloof, zomaar hier nabij het centrum, met een beekje dat door onze tuin loopt. Hoe hoger het appartement, hoe mooier het uitzicht. Ik heb een tweede, kleiner appartement bijgekocht, recht tegenover het eerste, om als werkkamer in te richten – vandaar dat ik een verrukkelijk uitzicht heb op oost én west.

Vanuit ons hek aan de voorkant hoeven we maar net de Hofstraat over, het ziekenhuisterrein door, daarna de Moltenostraat over, en we zijn in het De Waalpark. Ik ga dagelijks een eindje wandelen in het park, alleen, op elk willekeurig uur. Totdat ik een klap tegen mijn hoofd krijg en word neergeslagen en beroofd van een gouden kettinkje dat ik op de oude markt in Istanbul gekocht had. De Turk was achter me gaan staan, had het kettinkje om mijn hals gehangen en het op mijn aanwijzingen afgepast, beetje korter, beetje langer, om de plooi in mijn nek te verdoezelen. De twee extra schakeltjes had hij afgeknipt en tot mijn verbazing gewogen en van de prijs afgetrokken. Ik hield van dat kettinkje. Ik zie de vier mannen, jong nog, twee aan elke kant van de weg, ik zie ze naderen, om me heen komen staan, met een stokje in hun mond, ik dacht aan Anna in het Rondeboschpark, hoe ze had gezegd toen ze om haar heen kwamen te staan: 'I am old enough to be your grandmother...' Ik begin iets te mompelen van 'grandmother' toen er eentje zo opdrong dat ik zijn adem voelde, 'fuck the grandmother,' zegt hij en hij geeft me zo'n klap dat ik op de grond val, met mijn heup in een geultje, mijn schouder hard in het droge gras, zijn hand is bij mijn nek, zijn hoofd

tegen het mijne, ik moet hem in zijn hand bijten, denk ik, maar hemel zij dank doe ik het niet, want dan had hij me beslist tegen mijn hoofd getrapt, zijn vingers zoeken in mijn nek en ik voel hoe het kettinkje breekt. Hij staat op en loopt weg en alle vier verdwijnen ze razendsnel door het grote hek aan de Moltenoweg. Ik beweeg langzaam al mijn ledematen, voel dat er niets is gebroken. Ik sta bij stukjes en beetjes op, ik zie dat de nanny's en de kindertjes nog steeds bij de schommels spelen – hebben ze niets gemerkt, of de andere kant op gekeken? Ik klop de bladeren en het droge gras van mijn kleren, begin langzaam te lopen, de twee drukke straten over. En probeer mijn gebouw in te sluipen, met de voorste lift omhoog te gaan, niet van plan iemand in te lichten, anders komt er een hele toestand van. Iedereen zal zeggen: Ze wil toch zo graag wandelen. Mijn schoondochter, Michelle, gaat de volgende dag mee naar het politiebureau om aangifte te doen, maar er gebeurt niets.

Zelfs daarna heb ik de vermaningen in de wind geslagen en ben ik nog steeds alleen in het park gaan wandelen, maar dan op een bepaalde tijd wanneer er veel mensen zijn. En ik heb naar de verhalen van de andere vrouwen geluisterd, dat je vingers worden afgebeten om de ringen te pakken te krijgen. Toen heb ik mijn ringen – verloof- en trouwring – maar afgedaan en in een doosje gestopt, waar ze toch ook uit zijn gestolen. Ze zijn nergens meer te bekennen.

Ringloos duidt helemaal op een nieuw bestaan. Het heeft lang geduurd voordat de paadjes weer een heimat worden.

Mijn eerste en enige en laatste heimat? Zo zwerft de gedachte door mijn hoofd.

Het hoogste deel van de Nantesstraat, waar ik als kind gewoond heb, is heilig. Slechts vier treetjes van de veranda af naar het straathekje. Mijn vader die met vertrekkende gasten de voordeur uitkomt, zonder zijn hoed, en dus tast zijn hand over zijn kale plek om de paar lange haren die naar één kant groeien over zijn

hoofd te strijken; als ik aan hem denk, zie ik zijn hand die over zijn kale plek strijkt, hij deed het ook aan het graf van mijn zusje toen ik acht was, hij deed het bij mijn trouwen toen we de voordeur uitkwamen. De laatste keer dat we er wegreden, een week voor zijn dood, had hij zich al kouwelijk omgedraaid, maar mijn moeder was bij het hekje blijven staan totdat de kinderen ophiel- den met zwaaien en de auto om de hoek van de Meulstraat reed.

Hij zei altijd tegen me dat ik moest onthouden wat de Grie- ken hadden gezegd: Volg de gulden middenweg. Maar ik kon dat niet. Ik heb die woorden in marmer uitgehouwen gezien bij de ruïne van de tempel in Delphi, boven een ingang die nu op de grond lag tussen de stenen. Ik heb het geprobeerd, pappa, maar het lukte me niet.

Mijn moeder liep altijd de traptreetjes af, ging op straat een eindje mee met haar vriendinnen die in de buurt woonden en draaide zich dan om naar huis. Wachtte tot ik ook binnen was voordat ze het tuinhekje dichtsloeg.

Het is vreemd, ik ben naar het Berghofcomplex gekomen om er veiliger te zijn dan in de grote gezinswoning boven het Molte- noreservoir, en ongeacht hoe vaak er ook is voorspeld dat ik me problemen op de hals haalde wanneer ik in mijn eentje rond het waterbekken ging lopen, is zoiets vijfendertig jaar niet gebeurd. En nu, hier in de ‘veilige haven’ gebeurt het wel. Veiligheid is een illusie.

De oude man in de hoekkamer op onze verdieping gaat zelden de deur uit. Ze zeggen dat hij zijn middageten in het Mount Nel- son gebruikt, of soms in de cafetaria van de Mediclinic. We dachten eerst, het is aanstellerij, dat wij oudjes in de eetkamer niet goed genoeg voor hem waren. Maar we hadden het mis. Het is omdat hij stokdoof is. Met uitgestrekte, magere, beverige ar- men houdt hij me staande. ‘Mijn tweelingzus,’ zegt hij blij. Zo krom als hij is probeert hij me tegen zich aan te drukken. Het

tweelingzusverhaal komt voort uit het feit dat ik aan het eind van de gang twee appartementen tegenover elkaar heb. Hij heeft me nu eens bij het ene, dan weer bij het andere naar buiten zien komen. Nu houdt hij me aan. ‘Mijn tweelingzus,’ zegt hij. Ik probeer hem meestal te ontlopen, maak een omweg als hij op de kleine veranda zit.

‘Toe, maak even een praatje met de oude man,’ zegt de verpleegster. ‘Hij heeft vandaag een hoop tegenslag gehad.’

Ik ga op een stoel naast de zijne zitten, voor het breedbeeldscherm dat zonder geluid blijft aanstaan, zoals in de meeste kamers.

Hij heeft een fijnbesneden gezicht en is rood van huid, zoals de meeste andere Britten die hier wonen, zij die hun hele leven aan het soepele bestuur van het Britse Rijk hebben gewijd: de staatsambtenaren, leger, handel, noem maar op, aangespoeld in ons seniorencomplex. Ze zijn gevoelig voor de fluctuerende wisselkoers van de rand en het pond sterling, ze klagen heel makkelijk over het schamele pensioen, hebben kind noch kraai in het land. Ik heb medelijden met ze, maar denk ook: Wat hebben ze hier te zoeken, waarom gaan ze niet ‘home’, nou moeten ze in onze instellingen verzorgd worden.

Hij is die ochtend naar het winkelcentrum in Tuinen gebracht door meneer David Klein, de taxichauffeur wiens donkerblauwe Cressida, met het gele lampje op het dak en het tarief op de zijkant geschreven, regelmatig bij ons voor het hek staat. Meneer Klein is goed met ons oude mensen; hij mag zonder te betalen bij het centrum naar binnen om ons af te zetten, op voorwaarde dat hij binnen tien minuten weer buiten staat. Hij mag ook het centrum in om ons op te halen. Hij steekt ons een riem onder het wankele hart wanneer we uit de taxi zijn gestapt en de heen en weer schietende tl-verlichting van het centrum onze ogen vreemde dubbellichten laat zien waarvan ons hoofd weet dat ze er niet zijn, wanneer we al bijna duizelig beginnen te

worden. Hij pakt ons bij onze elleboog, brengt ons een paar stapjes het centrum in, geeft een kneepje in onze elleboog en zegt: 'Wacht nou maar op me op dit bankje, niet zelf proberen naar buiten te komen. Over een uurtje, hè?' Dan hebben we de moed om ons tussen de ronddwalende menigte te begeven. Toen ze zo oud was als ik, vertikte mijn moeder het om ook maar één stap op een roltrap te zetten, maar ik ga er met losse handen op.

Het blijkt dat de Engelsman naar de bank is geweest, en daarna naar de supermarkt om zijn karige beetje spullen te kopen. Toen zijn handen misgrepen, waren er blikjes met koffie op hem gevallen, maar hij had zich gebukt, alles ingeladen en zijn karretje langs een van de kassa's geduwd. Hij had zich aan het karretje vastgeklampt, en net voordat hij aan de beurt was, werd het donker voor zijn ogen en viel hij op de grond, zachtjes, zonder toestanden. Toen hij bijkwam, lag hij ergens in een kamer op een eenpersoonsbedje, en hield een vrouw in een kort wit jasje zijn pols vast en nam een andere vrouw zijn hartslag op. Hij was overeind gekomen en had gevraagd of ze hem naar het bankje wilden brengen waar meneer Klein hem zou komen ophalen.

Langzaam en voetje voor voetje, en ze had hem pas losgelaten toen ze meneer Klein zag aankomen – bij het centrum kenden ze hem al met zijn oude mensen – en meneer Klein had hem het centrum uitgeholpen, met de tassen in zijn ene hand en de andere hand onder de arm van de oude man.

Voorzichtig had hij hem bij het tehuis afgezet en met zijn boodschappentasjes naar de lift gebracht. 'Het gaat wel weer, meneer Klein, nee heus, het gaat weer,' had hij gezegd en het knopje naar zijn verdieping ingedrukt. En ter plekke, op het moment dat de lift reageerde, was hij weer in elkaar gezakt. Hij viel tegen de liftdeur aan, zodat die niet meer dichtging en de lift niet naar boven kon. De verpleegster zag hem daar op de grond liggen.

‘Toe, ga even een babbeltje maken,’ zegt de verpleegster, ‘al was het alleen maar om hem weer wat zelfvertrouwen te laten krijgen... met een babbeltje is hij al geholpen.’ Ik weet dat er op de hele wijde wereld maar twee zielen zijn van wie hij familie is: zijn broer in Australië, te oud om de vliegreis naar hem te ondernemen, net zoals hij zelf te oud is om naar zijn broer te gaan. En zijn dochter in Wales. ‘Ze smeekt me om naar huis te komen, ze zegt dat er plaats voor me is in een verzorgingshuis vlak bij haar. En dat mijn medische kosten er gratis zijn. Hier worden mijn ziektekosten niet vergoed.’

‘Dat is een geweldige oplossing,’ zeg ik tegen hem. Hij krijgt een hoestbui, hij heeft erge emfyseem, hij neemt een slokje water dat ik voor zijn mond houd, terwijl ik zijn arme oude hoofd dat zo wiebelt met mijn arm ondersteun. De groeven op zijn roodgevlekte voorhoofd zijn diep en zijn fletse oudemensenogen zijn twee vernauwde spleetjes waaruit de kleur volledig is verdwenen. Uit de houding van het hoofd, uit het fijne heen en weer schudden, maak ik duidelijker op dan uit woorden: I can’t decide.

Op haar vijffennegentigste zei mijn moeder: Decisions, decisions, decisions. Why must I make decisions? Ze was een eigenwijze oude dame.

Omdat je mijn beslissingen niet vertrouwt, zei ik tegen haar.

Omdat jij nog maar een kind bent, zei ze.

Als je niet kun besluiten of je Hettie nou bonbons of bloemen voor haar verjaardag moet sturen, zei ik, stuur ze dan allebei.

Ze was in haar nopjes: Alweer bewezen, jij kunt niet logisch nadenken.

Dat is een heel leven geleden. Ik zit bij de zieke, magere Engelsman in zijn deftig gemeubileerde kamer, voor een breedbeeldtelevisie met uitgezet geluid. Ik heb thee voor hem gemaakt en de hitte koestert zijn keel, en het kopje verwarmt zijn vingers.

Zijn adem gaat nu wat minder gejaagd. ‘Wales is prachtig, maar het klimaat... is vochtig.’

‘Uw dochter woont er in de buurt.’

‘Ik moet niet veel van haar man hebben.’

Hij is heel doof. Ik probeer mijn zinnen kort te houden om maar niet zo te hoeven schreeuwen, mijn hoofd doet pijn van het schreeuwen, laat hem toch een besluit nemen, verdorie.

Ik denk dat hij opziet tegen de vliegreis naar Engeland. Kan ik het hem kwalijk nemen? Ik vlieg niet eens meer naar Transvaal.

Mijn laatste vliegreis, op mijn zesentachtigste, was naar Johannesburg voor het trouwen van mijn oudste kleindochter en naamgenoot. Ik was nauwelijks gaan zitten, met mijn blauwe kussens fatsoenlijk onder me, of de motoren van het vliegtuig werden gestart; het hele blikken gevaarte begon te trillen. De andere passagiers namen er hun gemak van en sloegen een krant open, zochten naar het vluchttijdschrift in de zak die voor hen hing, maar ik kon de trilling niet uit mijn lichaam weren. Ik had het gevoel dat elk gewricht beschadigd raakte, mijn hele gebeente schudde mee. Vliegen is niet meer voor ons weggelegd, niet voor mij en jou, hoorde ik mijn lichaam schoorvoetend tegen me zeggen.

Het lichaam verdraagt minder, past zich niet meer aan. Zelfs de kanalen in mijn oren protesteerden. Een paar uur nadat we waren geland, had ik nog het gevoel dat ik vloog, terra firma was niet firma meer, loeide nog langs mijn hoofd. De rolstoel op de luchthaven was een zegen.

Op weg terug naar Kaapstad vanaf Wellington, waar we bij Freddy en Katrien de verjaardag van mijn schoonzus Jeanne hebben gevierd, willen mijn kinderen me verrassen. We draaiden de Nantesstraat in, want ze willen de kleinkinderen laten zien waar ze bij hun opa en oma op vakantie waren geweest.

De straat bevat me niet meer. Hij is volgebouwd: de percelen met de grote tuinen, zoals ik ze gekend heb, zijn opgedeeld, de

tuinen zijn verkocht en op elk nieuw perceel is een tweede, moderner huis gebouwd. De nieuwe, lelijke huizen, paars, geel en donkerrood, verdwijnen uit mijn gezichtsveld, ik druk ze weg. Ik verwerp ze. Zó is het niet geweest, zeg ik tegen mijn kinderen. Pas later zakt mijn ontdaanheid.

Als in water dat stil wordt verschijnen de beelden in mijn hoofd. De straat waarin ik ben opgegroeid kan nooit worden verwoest of weggevaagd. Kijk, daar worden de trillende contouren stil, krijgt het trottoir autobruggetjes, krijgen de greppeltjes, de tuinhekken hun stevigheid, hun bestaan terug. Ik hoor mijn bal op het trottoir stuiteren, ik hoor de wielen van de auto van mijn vader vertragen, hoor het geluid van de banden over het losse grint zachter worden en dan weer kracht krijgen wanneer mijn vader de bocht neemt, de inrit op. Ik raap mijn bal op en zet het op een hollen om de garagedeur voor hem open te maken. De zon zakt weg achter de bergen; het is winter en het wordt vroeg donker. Het is koeler maar niet echt koud, met mijn vader thuis is het niet koud, alleen maar grijs met donkerder planten. Mijn broer raapt hout bij elkaar in het houthok voor het vuur van vanavond. Ik lach hard om de rode vlammen die uit de kistplankjes gaan oplaaien en om het geknetter als van geweertjes die vanuit het hakhout schieten. En ik ga later, uren na het eten, voordat ik ga slapen, voor iedereen chocolademelk maken.

Op een dag moeten ze maar eens een camera ontwerpen om het geheugen van oude mensen mee op te nemen.

Na elke bijeenkomst van de drie generaties heb ik het gevoel dat mijn woorden hun betekenis of functie aan het verliezen zijn. Het zijn niet alleen mijn neefjes en nichtjes, mijn eigen kleinkinderen en hun vrienden. Omdat jongeren niet meer kunnen of willen specificeren als ze praten of schrijven; alles wordt gedeckt met één woord: en dat volgt een mode die wie weet waar ontstaan is (in de donkere elektronische wereld – waar die kin-

deren en hun duimen zo thuis zijn?) Eerst 'nice', dan 'cool', dan 'awesome', dan 'stunning' – gaaf, vet, cool, werelds – en nu weer iets nieuws. Nu is het 'huge'. Alles is 'huge'. Kunnen ze nog de nuances van dingen of gebeurtenissen aanvoelen? Ik vraag: Hoe was het grote jazzweekend waar jullie op een boerderij gekampeerd hebben? 'Amazing, oma, maar het was geen jazz, het was rock.' Hoe was het nieuwe meisje? 'Oké, oma.' Ze moeten oppassen. Zoals de bazige Duitse fysiotherapeut zei toen ze me na een heupoperatie weer wilde leren lopen in de gang: 'Til uw voeten auf, gelauf me, wat u niet gebraucht, raakt u kwait.' Jullie verliezen nog al jullie woorden. Erger nog, jullie verliezen de nuancering van belevissen. Jullie kunnen immers makkelijk over dat concert zeggen: 'Het was oorverdovend, verbijsterend, mind-boggling, gebruik voorlopig maar Engelse woorden, ont-hutsend, meeslepend, fantastisch, vervelend, gebruik maar wat je wil, maar benoem het gewoon. Al die sms'jes die jullie zo voortdurend versturen, houden die een mening in? Of zijn het maar net de oude sleetse, verminkte woorden? Steeds weer opnieuw. Ik wil graag blijven in de wereld van de kleinkinderen, maar de kloof wordt steeds breder, het zijn niet meer de oma's die moeten helpen, het zijn de kleinkinderen die de oma's moeten helpen met alle nieuwe dingen die we niet kennen. Zij worden groot en sterk, wij worden oud en klein.

Mijn vader tilde een rieten mandje met druiven over de afrastering van de achtertuin. De wijngaard van de boer grensde aan onze tuin en wij kinderen bekeken hoe de arbeiders gebukt, zodat het leek alsof ze gitaar aan het spelen waren, heen en weer langs de druivenstokken schoven en gleden om de rieten mandjes te vullen. Een rieten mandje druiven. Na de oogsttijd was er een wedstrijd om te zien wiens mandje het eerst vol was en dan renden ze, met het mandje op hun schouders en met een schuin stapje, zo snel als ze konden naar het eindpunt.